

Verdieping: De machtigste president

Korte omschrijving werkvorm

Iedere leerling krijgt in deze werkvorm de rol van president van een voorlopig nog onbekend land. Op basis van de landeninformatie die iedere leerling krijgt, bepaalt iedere 'president' waarom hij machtig is. In groepjes van vijf presidenten wordt er 'gesnoefd': wie heeft de meeste macht? Het is de bedoeling dat ieder groepje (na het snoeven) bepaalt wie van hen het machtigst is en waarop deze macht is gebaseerd. Via deze werkvorm komen leerlingen in aanraking met verschillende presidentiële stelsels.

Leerdoelen

- Leerlingen begrijpen dat er verschillen zijn in de hoeveelheid macht van een president in diverse presidentiële stelsels.
- Leerlingen kennen het verschil tussen een parlementair en een presidentieel stelsel.
- Leerlingen kunnen enkele kenmerken van een presidentieel stelsel noemen.

Bronnen

- NRC: <https://www.nrc.nl/nieuws/2017/03/27/erdogan-krijgt-na-het-referendum-positie-als-in-frankrijk-of-vs-7613021-a1552017>
- Volkskrant: <http://www.volkskrant.nl/binnenland/alles-wat-u-moet-weten-over-het-turkse-referendum~a4482445/>
- Trouw: <https://www.trouw.nl/democratie/bij-een-lsquo-ja-rsquo-wordt-de-macht-van-de-turkse-president-wel-erg-groot~a96356ea/>

Benodigheden

- Voor iedere leerling een (naam)bordje. *Bij 30 leerlingen: 6 keer de letter A t/m E.*
- Voor iedere leerling een werkblad
- Voor elk groepje een set informatiebladen over vijf verschillende landen.

Let op: Op het moment van de ontwikkeling van deze werkvorm was de uitslag van het Turkse referendum niet bekend. U kunt uiteraard deze werkvorm – na het referendum – ook uitvoeren met vier landen in plaats van vijf landen. Kies dan voor de vorm van Turkije die past bij de actuele situatie en laat de andere vorm van Turkije buiten beschouwing.

Duur

45-50 minuten

Handleiding

1. Maak groepjes van vijf leerlingen. Ieder groepje neemt plaats aan de groepstafel. Plaats bij iedere leerling een naambordje met een A, een B, een C, een D, of een E.

Tip: Om sfeer te creëren, kunt u doen alsof de leerlingen bij een diner van de Verenigde Naties zijn en dat dit de tafelschikking is.

2. - Leid de werkvorm in met een korte uitleg over de verschillen tussen een (semi-) presidentieel stelsel en een parlementair stelsel. U kunt hiervoor onderstaande voorbeeldinleiding gebruiken.
- Sluit af met de conclusie dat er in Nederlandse lesboeken relatief veel aandacht is voor

het parlementaire stelsel. Deze werkvorm gaat juist over democratische stelsels met een president: 1) het presidentiële stelsel of 2) het semi-presidentiële stelsel. Zeg dat u na de werkvorm terug zult komen op deze twee presidentiële stelsels.

Voorbeeldeninleiding:

De ene democratie is de andere niet. Er bestaan grote verschillen tussen landen in de manier waarop de wetgevende en de uitvoerende macht zijn ingericht en hoe zij worden samengesteld. Er zijn drie hoofdgroepen van democratische stelsels:

- 1) een parlementair stelsel
- 2) een presidentieel stelsel
- 3) een semi-presidentieel stelsel

Welk stelsel hebben we in Nederland? Kan iemand zijn of haar keuze toelichten?
Als leerlingen hier (nog) niet goed uitkomen, kunt u de volgende vragen stellen:

- Heeft Nederland een president?

Nee, Nederland heeft wel een minister-president (premier). De minister-president is de eerste minister onder gelijken; we noemen hem de regeringsleider. Ministers en staatssecretarissen (het kabinet) vormen samen de uitvoerende macht.

- Is Nederland een republiek?

Nee, we noemen Nederland een constitutionele monarchie en een parlementaire democratie. Een republiek is een term die past bij een presidentieel of een semi-presidentieel stelsel. Nederland heeft geen (semi-)presidentieel stelsel, maar een parlementair stelsel.

- Hoe wordt de regering in Nederland gevormd?

In Nederland vinden verkiezingen plaats om het parlement samen te stellen. Op grond van de uitslag van die verkiezingen wordt een regering gevormd. Daarvoor is een meerderheid van de zetels in het parlement nodig. In sommige parlementaire stelsels heeft meestal één partij de meerderheid, in Nederland moeten verschillende partijen meestal samenwerken om een meerderheid te vormen. Dit komt onder andere door ons kiesstelsel (evenredige vertegenwoordiging in plaats van een districtenstelsel).

- Wat houdt de vertrouwensregel in?

In een parlementair stelsel moet de regering het vertrouwen hebben van de meerderheid van het parlement. Die meerderheid kan de regering ook naar huis sturen. In zo'n geval worden dan vaak nieuwe verkiezingen gehouden.

3. Vertel dat iedere leerling zich in mag leven in de rol van president. Van welk land zij president zijn is niet bekend. Geef iedere leerling een werkblad en een informatieblad over een land. De leerling bij het bordje A krijgt de omschrijving van land A, etc.
4. Laat de leerlingen in ca. 5 minuten de vragen a, b en c van het werkblad (in stilte) invullen. Het is belangrijk dat de leerlingen geheim houden welk land ze hebben. *NB: vraag c sluit aan bij de eindtermen van maatschappijwetenschappen (over machtsbronnen). Bij andere vakken kunt u deze vraag eventueel overslaan of uw leerlingen op weg helpen.*

5. Vertel – na deze individuele voorbereiding – dat ieder groepje twee opdrachten heeft.
 - a. Zoek uit hoeveel macht iedere president heeft en waarop deze macht gebaseerd is.
 - b. Zoek uit wie van welk land president is.

6. Leg uit dat er twee rondes zijn.
 - *Ronde 1: ‘Snoeven’ (5-10 minuten)*
Iedere president (van de landen A, B, C, D, E) gaat ‘snoeven’: hij scheidt op hoeveel macht hij heeft en waarom.
 - *Ronde 2: ‘Ranken’ (5-10 minuten)*
Ieder groepje bespreekt de vraag welke president de meeste macht heeft en waarop deze macht is gebaseerd.

7. Start ronde 1: ‘snoeven’. Houd de tijd bij en maak duidelijk wanneer de tijd om is.

8. Start ronde 2: ‘ranken’. Geef iedereen ca. 5 minuten de tijd om de vragen d en e van het werkblad in te vullen. Nu mag er in het groepje overlegd worden.
Tip: Klassen met veel kennis over internationale machtsverhoudingen zou u in deze ronde ook de opdracht kunnen geven om te raden welke landen horen bij de letters A t/m E.

9. Bespreek plenair de uitkomsten per groepje.
 - Schrijf van ieder groepje op het bord hoe ze de landen (A t/m E) hebben ‘gerankt’. Welke president heeft volgens de verschillende groepjes de meeste macht en waarom?
 - Voor welke landen zouden deze letters staan? Hebben de leerlingen een idee?

10. Geef met behulp van het antwoordmodel de correcte landen en machtsbronnen.

Uitkomst overleg

Er is niet per definitie een goed of fout antwoord bij de uitkomst van de verschillende groepjes. Het belangrijkste is dat hun keuze goed wordt onderbouwd. Zo kan het zijn dat binnen een groepje een leerling door goede argumenten en overtuigingskracht de president van Frankrijk verkozen krijgt als meest machtige, ook al is dat niet de meest logische optie.

Landen

Land A: Rusland

Land B: Frankrijk

Land C: Turkije (bij referendumuitslag Nee)

Land D: Verenigde Staten

Land E: Turkije (bij referendumuitslag Ja)

Machtsbronnen

Bij ieder land is er sprake van twee machtsbronnen: 1) formele bevoegdheden en 2) mandaat (democratische steun).

Op basis van de landeninformatie kun je niet weten of een president ook andere machtsbronnen heeft, zoals: charisma, geld of vermogen, geweld (bijv. leger of geheime politie), overtuigingskracht, status of aanzien, kennis of informatie.

11. Leg tot slot aan de hand van onderstaande toelichting uit wat er wordt bedoeld met de termen 'presidentieel' en 'semi-presidentieel' stelsel. Vraag de leerlingen daarna om de verschillende landen (A t/m E) te koppelen aan deze termen. Let op: de positie van Turkije (met name bij een 'nee' in het referendum) is niet zo eenvoudig (zie onder).

Een presidentieel stelsel – land D (Verenigde Staten) en land E (Turkije na een 'ja')

De scheiding tussen wetgevende en uitvoerende macht vertaalt zich in sommige landen in aparte verkiezingen voor beide machten. Er wordt niet alleen een parlement gekozen, maar ook een president die hoofd van de regering is. De president heeft door die verkiezingen een eigen machtsbasis. Hij stelt zelf een regering samen, die niet afhankelijk is van een meerderheid in het parlement. Dat betekent ook dat de regering niet door het parlement naar huis kan worden gestuurd. De regering wordt rechtstreeks geleid door de president. Wel heeft deze regering voor belangrijke politieke besluiten een meerderheid nodig in het parlement. De regering moet dus wel samenwerken met het parlement.

Een semi-presidentieel stelsel – land A (Rusland), land B (Frankrijk) en land C (Turkije na een 'nee')¹

Een semi-presidentieel stelsel is een mengvorm van een presidentieel stelsel en een parlementair stelsel (*semi* = half). De uitvoerende macht bestaat niet alleen uit een door de bevolking gekozen president, maar omvat ook een minister-president (premier). De regering is afhankelijk van een meerderheid in het parlement.

Als de president en de minister-president van dezelfde politieke partij zijn, kunnen ze samenwerken bij wetgeving en in de uitvoering van beleid. Maar het kan ook gebeuren dat ze lid zijn van verschillende partijen en dat ze vooral rivalen van elkaar zijn. De macht van de president wordt in zo'n geval kleiner en die van de premier groter.

Toelichting op de positie van Turkije

Bij een 'ja' in het referendum

Er is discussie over de machtspositie van de president in Turkije bij een uitslag 'ja' in het referendum van 16 april 2017. Deskundigen op het gebied van politieke stelsels zeggen dat de macht van de Turkse president groter zal worden dan die van de Amerikaanse of Franse president.² Er zou sprake zijn van een 'hyperpresidentialisme', met het risico dat Turkije verwordt tot een ondemocratisch regime.³ Omdat president Erdogan het ambt van premier wil opheffen en zelf dan regeringsleider wordt, is Turkije (na een 'ja' in het referendum)

¹ Formeel heeft Turkije nu een parlementair stelsel, met slechts een ceremoniële rol voor de president. In de praktijk heeft Erdogan echter meer dan een ceremoniële rol. Daarom is Turkije bij een 'nee' in het referendum toch bij het semi-presidentiële stelsel geplaatst. Zie ook de toelichting op Turkije.

² Zie: <https://www.nrc.nl/nieuws/2017/03/27/erdogan-krijgt-na-het-referendum-positie-als-in-frankrijk-of-vs-7613021-a1552017>, bezocht op 11 april 2017.

³ Zie: idem. De Tsjechische jurist Veronika Bilkova waarschuwt dat 'het politieke systeem in Turkije kan degenereren in een illiberale democratie, of erger, een autoritair en persoonlijk regime'.

ingedeeld bij het presidentieel stelsel.

Bij een 'nee' in het referendum

Op dit moment heeft president Erdogan formeel gezien (slechts) een ceremoniële functie. Hij is staatshoofd en de premier is regeringsleider. Erdogan is wel democratisch gekozen als president, maar hij moet vooral de eenheid van de staat symboliseren en staatsbezoeken afleggen of presidenten van andere landen ontvangen. Formeel heeft Erdogan dus geen uitvoerende macht. Dit is dus anders dan in een semi-presidentieel stelsel. Bij een 'nee' in het referendum blijft alles bij het oude en zouden we Turkije officieel moeten categoriseren als een parlementair stelsel. Echter, in de praktijk heeft president Erdogan meer dan een ceremoniële rol. Daarom is Turkije bij een 'nee' in het referendum toch bij het semi-presidentiële stelsel geplaatst.

Werkblad: De machtigste president

Gefeliciteerd! Jij bent door een meerderheid van het volk gekozen als de nieuwe president van jouw land. Nu zijn er in de wereld wel meer presidenten. De ene president heeft meer te zeggen dan de andere. Jij bent als kersverse president nu wel nieuwsgierig hoeveel macht de andere presidenten hebben. Misschien ben jij wel de machtigste president van allemaal?

- a) Lees de beschrijving van jouw land.
- b) Gebruik de informatie over jouw land om twee argumenten te bedenken waarmee jij de andere presidenten kan overtuigen dat JIJ de meeste macht hebt. Schrijf deze hieronder op. Deze twee argumenten kun je straks inbrengen in ronde 1 ('snoeven').

Argument 1:

Argument 2:

- c) Op welke machtsbron(nen) is jouw macht vooral gebaseerd?

- d) In ronde 2 bepaal je in overleg met de andere presidenten wie in jullie groep de meeste macht heeft.

Wie is de machtigste president? _____

- e) Van welk land denk jij de president te zijn? _____

Beschrijving land A

Parlement

- Het parlement wordt via algemene verkiezingen elke vier jaar gekozen.
- Het land kent meerdere partijen; één partij heeft in het parlement de absolute meerderheid.

President

- De president wordt via algemene verkiezingen gekozen en mag maximaal twee aansluitende termijnen van zes jaar aanblijven.
- De president benoemt de premier en kan leden van de regering ontslaan.
- Hij kan zonder het parlement nieuwe wetten invoeren.
- De president mag decreten uitvaardigen die de kracht hebben van een wet zolang ze geen invloed hebben op al bestaande wetten en verdragen.
- De president mag referenda uitschrijven.
- De president mag het parlement ontbinden.

Grondrechten

- Er is geen vrijheid van pers en geen vrijheid van meningsuiting.
- Belediging van het staatshoofd kan bestraft worden zonder eerlijk proces.

Praktijk

De president van land A won de verkiezingen met 63% van de stemmen. Er waren demonstraties, omdat mensen vonden dat er fraude zou zijn gepleegd tijdens de stemming. Bij de presidentsverkiezingen werd een aantal presidentskandidaten van de oppositie niet toegelaten.

Beschrijving land B

Parlement

- Het parlement wordt via algemene verkiezingen elke vijf jaar gekozen.
- De macht van het parlement is beperkt tot bepaalde onderdelen van het beleid.
- Het land kent meerdere partijen; één partij heeft in het parlement de absolute meerderheid.

President

- De president wordt via algemene verkiezingen gekozen en mag maximaal twee aansluitende termijnen van vijf jaar aanblijven.
- De president wijst de minister-president aan; die moet wel het vertrouwen hebben van een meerderheid van het parlement.
- De regering mag in sommige gevallen decreten uitvaardigen die de kracht hebben van een wet.
- De president mag soms het kabinet ontbinden (als dat nog van zijn/haar voorganger is).
- De president kan een referendum uitschrijven.

Grondrechten

- Er is vrijheid van pers en vrijheid van meningsuiting.

Praktijk

Als de president en de premier allebei van dezelfde partij zijn, heeft de president van land B in de praktijk de meeste macht. Als de president en de premier van verschillende partijen zijn, is de macht van de president een stuk minder.

Beschrijving land C

Parlement

- Er worden om de vier jaar parlementsverkiezingen gehouden.
- De wetgevende macht ligt bij het parlement.
- Het land kent meerdere partijen; één partij heeft in het parlement de absolute meerderheid.
- Sommige partijen mogen niet aan de verkiezingen deelnemen.

President

- Om de vijf jaar kiest de bevolking een president. De president kan één keer worden herkozen.
- De president heeft vooral een ceremoniële functie. De uitvoerende macht ligt bij de regering onder leiding van de premier.
- De president keurt de benoeming goed van de premier.
- De president kan het parlement bijeenroepen wanneer hij dat nodig vindt.

Grondrechten

- Er is geen vrijheid van pers en geen vrijheid van meningsuiting.
- Belediging van het staatshoofd kan bestraft worden zonder eerlijk proces.

Praktijk

De president van land C is al drie keer minister-president geweest. En ook al heeft de president niet veel formele bevoegdheden, hij oefent als leider van de grootste politieke partij wel grote invloed uit op de regering.

Beschrijving land D

Parlement

- Het parlement bestaat uit twee Kamers en wordt elke twee jaar (deels) gekozen door de bevolking.
- Het land kent meerdere partijen, twee grote partijen domineren de politiek.
- Het parlement kan de president bij ernstig wangedrag via een noodprocedure afzetten.

President

- De president wordt via getrapte verkiezingen gekozen en mag maximaal twee aansluitende termijnen van vier jaar aanblijven.
- De president is ook regeringsleider; er is geen minister-president (premier).
- De president kan de ministers zelf benoemen en ontslaan.
- De president mag decreten uitvaardigen die de kracht hebben van een wet.
- De president kan een veto uitspreken over door het parlement aangenomen wetten.
- Hij spreekt het parlement slechts één maal per jaar toe.
- De president kan het parlement niet ontbinden.

Grondrechten

- Er is vrijheid van pers en vrijheid van meningsuiting.
- De president wordt door zijn tegenstanders voor van alles en nog wat uitgemaakt zonder dat hier straffen op staan.

Praktijk

Het land is verdeeld in grote regio's die veel eigen rechten en bevoegdheden hebben. De president en de regering gaan alleen over nationale kwesties.

Beschrijving land E

Parlement

- Het land kent meerdere partijen; één partij heeft in het parlement de absolute meerderheid.
- Het parlement mag geen moties van wantrouwen indienen tegen de president en kan geen vragen stellen aan de president.
- Elke vijf jaar zijn er verkiezingen, tegelijkertijd voor het parlement en de president.

President

- De president wordt via algemene verkiezingen gekozen en mag maximaal twee aansluitende termijnen van vijf jaar aanblijven.
- De president is ook regeringsleider; er is geen minister-president (premier).
- De president kan ministers en plaatsvervangers benoemen en ontslaan.
- De president mag decreten uitvaardigen die de kracht hebben van een wet. Ook stelt hij de begroting van het land vast.
- De president kan wetten van het parlement verwerpen (vetorecht).
- De president mag het parlement ontbinden.

Grondrechten

- Er is geen vrijheid van pers en geen vrijheid van meningsuiting.
- Belediging van het staatshoofd kan bestraft worden zonder eerlijk proces.

Praktijk

- De president is al drie keer minister-president geweest. En een aantal jaren staatshoofd zonder veel formele bevoegdheden, maar wel met grote invloed op de regering.

Antwoordmodel

Uitkomst overleg

Er is niet per definitie een goed of fout antwoord bij de uitkomst van de verschillende groepjes. Het belangrijkste is dat hun keuze goed wordt onderbouwd. Zo kan het zijn dat binnen een groepje een leerling door goede argumenten en overtuigingskracht Frankrijk verkozen krijgt als de meest machtige president.

Landen

Land A: Rusland

Land B: Frankrijk

Land C: Turkije (bij referendumuitslag Nee)

Land D: Verenigde Staten

Land E: Turkije (bij referendumuitslag Ja)

Mogelijke machtsbronnen

Bij ieder land is er sprake van twee machtsbronnen:

- 1) formele bevoegdheden - wat mag de president officieel allemaal doen? Hoe meer bevoegdheden een president heeft, hoe meer macht hij of zij heeft.
- 2) mandaat - hoe populair is de president, hoeveel mensen hebben op deze president gestemd? Als een overgrote meerderheid van de bevolking voor deze president heeft gestemd, kan hij/zij meer macht uitoefenen dan als hij/zij maar net had gewonnen.

Op basis van de landeninformatie kun je niet weten of een president andere machtsbronnen heeft, zoals: charisma, geld of vermogen, geweld (bijv. leger of geheime politie), overtuigingskracht, status of aanzien, kennis of informatie.